
MUSEET SOM KLASSRUM 2021

ELEV MATERIAL

LIVET *på* LANDSBYGDEN

SEKELSKIFTET 1800 - 1900

TEXT SUSANNE LAGUS

Johannes Buss med familj, fotograferad omkring år 1920. Stundars bildarkiv F1-29

1. LIVET *på* LANDSBYGDEN

I början av 1900-talet bodde det mer folk på landsbygden än i städerna. Största delen av befolkningen (över 70%) arbetade inom jordbruket.

Det var svårt att hitta arbete på landsbygden. Vanligtvis ärvde äldsta pojken i en bondefamilj gården. Övriga syskon måste försöka hitta annat arbete. Därför var det många som flyttade till städerna

för att arbeta på fabrik. Städerna växte snabbt.

Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var det många ungdomar som for till Amerika. Emigrationen var i vissa byar så stor att mer än hälften av ungdomarna flyttade. Man ville flytta till Amerika för att det var lätt att hitta arbete och tjäna pengar. Många flyttade också för att det var spännande.

HUR MÅNGA PERSONER BOR I VASA och SOLF?

Vasa stad hette i början av 1900-talet Nikolajstad. I staden bodde år 1910 nästan 25000 personer.

I början av 1900-talet var Solf en egen kommun. Folkmängden i Solf, dit också Sundom hörde, var år 1902 totalt 3464 personer och av dessa var det 65 hushåll som livnärde sig av fiske. De fiskade främst strömming, som saltades och sedan såldes på marknader, på torget, till lanthandlar (butiker) och till familjer.

Riksväg 8 vid Klemetsögdarna i Kerklax,
Maxmo. (1910–1930)
ÖTA 135, SLS 865 Erik Häggglunds fotosamling.
signum SLS 865 B 119

2. SJÄLVHUSHÅLLNING *och* SJÄLVFÖRSÖRJNING

I början av 1900-talet hade man på landsbygden ännu till stor del självhushållning – man var självförsörjande. Det betyder att det man behövde för att leva tillverkade eller odlade man själv.

Främst gällde det här maten och kläderna. Andra saker som man behövde måste man köpa av en hantverkare eller i en butik.

Det fanns många lanthandlar (butiker) på landsbygden och där kunde man köpa bland annat salt, socker, kaffe, kryddor, skor, bomullstyger, glasvaror och porslin.

När man var självförsörjande var naturen viktig eftersom det var därifrån som man fick nästan allt som behövdes. Före vi hade fabriker hade människan en mycket stor kunskap om hur man använder det material som finns i närmiljön. Det var en kunskap som gick i arv från föräldrar till barn och som var viktig för att kunna använda olika material på rätt sätt.

Eftersom man tillverkade eller odlade allt det som man behövde använde man allting sparsamt och nästan ingenting slängdes

Trätallrikar, skålar, en gaffel och laggkärl på ett matbord.

Gräva ett dike, för hand! Sydösterbotten, eventuellt på 1930-talet. ÖTA 146 Lars Axéns arkiv. Okänd upphovsman. Signum: ota146 foto 1687

bort. Maten fanns i begränsad mängd så matförrådet skulle räcka hela vintern. Kläder lappades och ärvdes mellan syskonen i familjen. Det var mycket svalare inomhus än vad vi har idag eftersom man eldade för att laga mat och inte för att värma hus. På så sätt sparade man ved.

- Åkern gav säd som man bakade bröd och kokade gröt av.
- Hästen och korna gav gödsel till åkern så att det växte bättre.
- Från skogen fick man ved så att man kunde laga mat och värma huset.
- Skogen gav också trä till husgeråd och material till möbler och byggnader.
- Näver från björk är slitstarkt och användes till mycket. Man kunde göra behållare av näver, och det användes också som takmaterial.
- På ängarna betade djuren och där tog man också tillvara höet som djuren åt av under vintern.
- Tyg gjorde man av hampa, lin och av fårens ull. Man klippte fåren, kardade, spann och vävde eller stickade kläder.
- Bomull växer inte i Finland och måste importeras. Därför användes det sparsamt eftersom man måste köpa det.

Lanthandeln vid Stundars museum.

En vepa, dvs ett lakan, vävd av ylle.

Skördebild, slutet av 1800-talet. Tjock, Kristinestad. Alla hjälper till. ÖTA 146 Lars Axéns arkiv, foto 459

3. VEM BODDE *på* LANDSBYGDEN?

På landsbygden bodde bland annat bönder, fiskare, torpare, backstugusittare och präster. De som odlade jord på landet kallades bönder, precis som idag. De som inte ägde jord och därför inte kunde odla sin mat kallades torpare och backstugusittare. De arbetade som hantverkare, exempelvis som skomakare eller skräddare och de arbetade också åt bönderna.

FAMILJEN

Familjerna var förut mycket större och en bondes familj bestod av föräldrarna och i medeltal 4–6 barn.

Till familjen hörde också någon från den äldre generationen som farmor eller mormor. På gården kunde det också bo en piga eller en dräng, så kallade tjänstehjon. De hjälpte till med arbetet på gården.

Den här tiden fanns få maskiner så därför behövdes många personer för att hjälpa till.

FAMILJEFOTOGRAFI från VIKBY

Hästen var väldigt viktig förut då det inte fanns maskiner. Därför ser man väldigt ofta hästar, och ibland kor, på fotografier tillsammans med gårdsfolket. Fotografier togs inte så ofta så när man gjorde det skulle alla viktiga vara med. Många gånger finns också blommor eller krukväxter med, placerade på ett bord. Familjen har också klätt upp sig sina bästa kläder, sådana som man inte använde till vardags när man arbetade. Den äldre kvinnan och pojken till höger om henne har inga skor. För att spara på dyrbara skor gick kvinnor och barn barfota på sommaren.

Familjefotografi från Vikby i Korsholm tidigt 1900-tal. Hela familjen, farmor eller mormor samt hästen och hunden är med på fotografiet.

Visitkortsporträtt av Johan Fred med familj, två döttrar och två söner. Fotograferat ca 1897–1898. Stundars bildarkiv FI-16.

Fiskförsäljning i
Inre hamnen i Vasa.
Stundars bildarkiv,
F1-89

4. HUR FÖRSÖRJDE MAN SIG *på* LANDSBYGDEN?

Bonden odlade råg, korn, havre, potatis och kålrötter samt hade några kor, får, en häst och kanske en gris. Hönor fanns också på många gårdar. Vete odlades inte här i trakten.

Husdjur höll man för att få mat åt familjen och inte för att sälja djuren. Även om man ägde mycket åkermark så var det inte lätt att få pengar för det fanns inte mycket man kunde sälja. Det här betyder att varor som egentligen inte kostade mycket ändå kunde vara svåra att skaffa för många, inte bara för bönderna.

Sådant som bönderna kunde sälja var ved, spannmål (om det varit bra skördeår), hö, brännvin, husdjur (ex. smågrisar, oxar, kor)

och slaktdjur som gav kött. Ytterligare kunde bönderna få inkomster från olika hyror.

De som inte odlade jord (backstugusittare och torpare) kunde sälja hantverk (borstar, riskvastar, sävmattor) eller arbeta åt en bonde för att få främst mat men också lite pengar.

VAD ÅT MAN

Maten var enkel; mycket gröt, potatis, saltad fisk, maträtter med få ingredienser samt lite smör och surmjölk utblandad med vatten.

Kaffe var gott och viktigt men dyrt. Vetebullar, ris, kryddor, och russin måste köpas i butiken och därför ingick de i festmat och åts sällan. Annan festmat var bland annat köttsoppa och korngrönsgröt.

Så här kunde middagsbordet se ut i slutet av 1800-talet.

Laggkärl för förvaring av saltströmming, rymmer 30 liter.

Stuguinteriör. Abram Abrams, Oravais, Okskangar år 1916. SLS 269_18 Fotograf: Valter W. Forsblom

5. HUR BODDE FAMILJERNA

Interiör från "Pättis" i Västersolf, 1909 eller 1910.
Stundars bildarkiv.

Bondens familj bodde i en stuga som hade åtminstone 2-3 rum. På somrarna bodde ungdomarna i olika kammare och i loftet på gården. På vintern var bara ett rum uppvärmt och alla, 10-12 personer, tillbringade sin tid där - man sov, åt, och arbetade.

Det fanns ingenting som gick med elektricitet. Till Solf kom elektriciteten år 1920. Det fanns heller inga förbränningsmotorer som traktorer eller bilar. Det fanns inga vattenledningar i husen eller i byn utan allt vatten skulle bäras in och ibland också ut.

Röukas barnskola i Vörå år 1917. Erik Häggglunds fotosamling, ÖTA 135, SLS 865.

6. SKOLAN

Skolan kallades folkskola. Barnen gick i en byskola där det fanns fyra årskurser. I början på 1900-talet kallades de avdelningar och barnen gick ungefär 2-4 år i skolan. Att någon inte gick alla fyra år berodde oftast på att de behövde vara hemma och arbeta.

Skoldagen var lika lång som idag men man gick i skola även på lördagar. Skolterminen var kortare så att man fick vara hemma när det skulle arbetas; på våren, sommaren och hösten. Skolterminen slutade ibland redan i början av maj och började på hösten i september eller oktober.

Här bredvid ser du läs- och lovtider för läsåret 1904-1905 i Paxal folkskola i Malax.

Måndagen den 5 september 1904
Småbarnsskolan öppnades ofvanstående dag
och besöktes af 15 elever; 7 gossar och 8
flickor. (Totalt 33 elever i skolan)

Inskrivning fredagen 30.9.1904 och första
skoldagen följande dag, lördagen den 1
oktober 1904

Lov tisdag 18.10.1904 och torsdag
3.11.1904

Sista skoldagen i december var 17.12.1904.

Måndag 19.12 ledigt pga H.M Kejsarens
namnsdag och tisdagen den 20.12 hölls
Julfesten.

Vårterminens sista skoldag var 18.5.1905.

Gruppträtt av eleverna i Wias folkskola i Malax år 1903. Läraren i mitten. Stundars bildarkiv G1-180

Lördagen den 4 februari 1905

Lärotimmar.	1:sta klassen.		2:dra klassen.	
	Läroämnen.	Pensum.	Läroämnen.	Pensum.
7-10	Färdhvit.	Johan M.	Färdhvit.	Johan M.
11-11	Läsning	26, 27 vers. Bo. 1.	Läsning	26, 27 vers. Bo. 1.
11-12	Räkning		Räkning	År-judet
12-1	Färdhvit.	År-judet	Färdhvit.	År-judet
	Lärdigt		Lärdigt	
Närvarande elevers antal: 33		Anmärkningar.		
Frånvarande elever:				

Bild ur dagboken Paxal folkskola läseåret år 1904 - 1905. Lördagen den 4 februari år 1905.